

Fr. M. D. Leroy O.P. (1828–1905) – průkopník možnosti katolické recepce evolučního vzniku lidského těla*

Ctirad Václav Pospíšil

V této další z dlouhé série pilotních studií,¹ na jejichž základě by měla posléze vzniknout monografie, mapující hlavní kroky na cestě k recepci evolučního vzniku – stvoření člověka ze strany katolické teologie především v letech 1871–1910, zaměříme svou pozornost do francouzského prostředí osmdesátých a devadesátých let předminulého století. Ve světové literatuře je již řadu let velmi dobře známa postava francouzského dominikána Françoise Maria Dalmace Leroye. Jako obvykle, nejprve připomeneme hlavní události a charakteristiky jeho životního putování. Následně se zaměříme na proces, který na přelomu 19. a 20. století probíhal na Kongregaci Indexu kvůli jeho monografii z roku 1891 věnované pokusu o harmonizaci evolučního pojetí vzniku živočišných druhů a také člověka po tělesné stránce s katolickým myšlením. Ve třetím bodu se konečně začteme do předmětné monografie, abychom tímto způsobem pronikli do myšlenkového odkazu zmíněného autora. V celkovém závěru shrneme a vyhodnotíme dosažené výsledky.

Dlužno ještě podtrhnout, že historické okolnosti Leroyova přínosu určitě vrhají světlo na složitý proces sporu o evoluční vznik – stvoření člověka na konci 19. století v rámci katolické církve, nicméně těžiště našeho zájmu se nachází zejména ve třetí části, v níž analyzujeme spis zmíněného myslitele.

---

* Tato studie je součástí plnění grantového úkolu GA ČR 16-08021S.

¹ Smyslem těchto studií je jednak to, aby jména průkopníků katolické recepce evolučního vzniku člověka byla v rámci české katolické teologie připomenuta také na stránkách odborných periodik, jednak to, že ze strany zájemců očekáváme připomínky, které by nám pomohly posunout výsledný tvar zamýšlené monografie na kvalitativně co nejvyšší úroveň.

1. ŽIVOTNÍ CESTA A DÍLO F. M. D. LEROYE

François Maria² Dalmace Leroy se narodil někdy mezi 15. a 28. lednem 1828 v Marseille³ a tento svět opustil jako sedmasedmdesátiletý dne 19. května 1905 v Paříži. Kněžské svěcení přijal v roce 1851, tedy jako triadvacetiletý, což byl nejnižší věk, kdy se tehdy mladý muž mohl stát presbyterem, a to ještě s dispenzí. Hned poté vstoupil ve Flavigny do Řádu bratří kazatelů, přesně v 11:30 dne 28. srpna 1851, kdy se slaví památka svatého Augustina, a přijal řádové jméno Dalmacius.⁴

Pro bratry kazatele ve Francii to byly svízelné roky, neboť kvůli politické situaci nemohli od roku 1840 v této zemi oficiálně působit. Již od roku 1844 dochází k postupné obnově některých konventů a celkem tří provincií na území Francie. M. D. Leroy patřil ke zhruba osmdesáti mladým Francouzům, kteří v těch letech s duchem plným horlivosti vstupovali do řádu sv. Alberta⁵ a sv. Tomáše Akvinského. Ani poté ale situace řeholníků ve Francii nebyla právě jednoduchá. Například v roce 1880 vyšel vládní dekret, který opět potlačoval činnost katolických řeholníků v zemi. Zmíněné těžkosti přetrvávaly i v dalších desetiletích i na počátku 20. století.

Po roce kanonického noviciátu, opět na den sv. Augustina 28. srpna 1852, otec Leroy složil řeholní sliby a kvůli svým nesporným kvalitám pak působil jako asistent v pařížském noviciátním domě. V letech 1864–1867 byl provinciálem (priorem) ve Flavigny, poté se opět vrátil do Paříže, kde zastával funkci provinciálova poradce a zároveň byl kaplanem. Víme, že ho dlouhá léta opravdu nepříjemně sužovala těžká bronchitida. Po celý život se s velkým nasazením věnoval studiu filosofie a přírodních věd, obzvláště pak tak zvaným „přírodním dějinám“, což by odpo-

² Tato dvě jména mu byla dána při křtu.

³ V *Annales dominicaines* 1905, s. 289, kde jsme informováni o v tom roce zesnulých bratřích, nacházíme datum 15. ledna 1828, naproti tomu *Archivum Fratrum Praedicatorum* 31 (1961): 361, udává, že otec Leroy se narodil 28. ledna 1828.

⁴ Srov. *Archivum Fratrum Praedicatorum* 31 (1961): 326–364. Tímto zjištěním na základě archivních materiálů doplňujeme a upřesňujeme to, co o dané záležitosti zájemce zjistí v publikaci M. ARTIGAS – Th. GLICK – R. A. MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin: The Vatican Confronts Evolution 1877–1902*, Baltimore: The Johns Hopkins Press, 2006, s. 52–123.

⁵ Míněno z dnešního hlediska, protože v té době Albert Veliký ještě nebyl svatořečený. Kupodivu ani postava Tomáše Akvinského nebyla pro francouzské dominikány v polovině 19. století tak stěžejní, jako tomu bylo na sklonku zmíněného věku.

vídalo paleontologii a paleoantropologii. Zemřel v Paříži dne 19. května 1905 poté, co byl hospitalizován.⁶

Jak vyplývá z kombinace vědních zájmů, právě představený francouzský dominikán patřil mezi ty, které vzrušovala otázka možnosti harmonizovat údaje rodící se prehistorické archeologie, paleontologie i evolučního vnímání zoologických druhů s křesťanským myšlením. Mimochodem tento odvážný přístup podle našeho soudu v jistém ohledu, byť v poněkud odlišných kulisách, vykazuje podobnosti se snahami Alberta Velikého a Tomáše Akvinského, kteří ve 13. století usilovali o „pokřesťanstění“ aristotelovského myšlení. I tehdy totiž tradiční filosofové a teologové pokračovali v augustinovsko-platónském duchu, a proto byl Aristoteles po několik desetiletí odmítán dokonce i některými vyššími církevními autoritami.

V dané souvislosti je třeba mít na paměti jednu velmi důležitou skutečnost, totiž že zejména ve Francii předminulého století musíme velmi jasně rozlišovat mezi evolucionismem a darwinismem. Jestliže prvně zmíněná záležitost byla v zemi galského kohouta živá již od osmnáctého století⁷ a ještě více od roku 1809,⁸ pak darwinismus se do vědeckého diskurzu ve zmíněné kulturní oblasti prosazoval až na počátku 20. století.⁹ Pro úplnost podotýkáme, že v Čechách byla situace velmi podobná,¹⁰

⁶ Srov. ARTIGAS – GLICK – MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin*, s. 54.

⁷ Na tomto místě je povinností připomenout jméno George Louis Leclerc, hrabě de Bufon (1707–1788), který kolísal mezi fixismem a transformismem biologických druhů. Srov. C. V. POSPÍŠIL, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*, Praha: Karolinum, 2017, s. 82.

⁸ Opět je dlužno zmínit jméno Jean-Baptiste Pierre Antoine de Monet, rytíře z Lamarcku (1744–1829), jehož transformismus a koncepce evoluce bývá označována jako lamarkismus. Srov. J. B. P. A. LAMARCK, *Philosophie zoologique ou exposition des considérations relatives à l'histoire naturelle des animaux I*, DENT, Paris: libr. rue du Pont de Lodi, 1809, XXV + 422 stran.

⁹ Srov. Y. CONRY, *L'introduction du darwinisme en France au XIXe siècle*, Paris: J. Vrin, 1974, s. 474. Snad se zdá být vhodné doplnit, že v letech 1860–1870 se darwinismem zabývala a pozitivně ho hodnotila francouzská *Société d'Anthropologie de Paris*. Srov. J. HARVEY, „Darwin in a French Dress: Translating, Publishing and Supporting Darwin in Nineteenth-Century France,“ in E.-M. ENGEL – T. F. GLICK (ed.), *The Reception of Charles Darwin in Europe I*, London – New York: Continuum, 2008, s. 354–374, zde 362. Ostrým odpůrcem darwinismu byl Armand de Quatrefages, který spolupracoval s přírodovědcem stejného názorového zaměření Henri Milne-Edwardsem (srov. tamtéž, s. 355).

¹⁰ Když už se někdo k Darwinovi veřejně hlásil, v zásadě nebyl darwinista, nýbrž evolucionista inklinující k vitalistickým tendencím jako Josef Ladislav Čelakovský. Srov. POSPÍŠIL, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost*, 2017, s. 97–98. Ačkoli Rádlovo

a to zřejmě i kvůli nemalému vlivu, který u nás měl francouzský badatel Joachim Barrande.¹¹

Výsledkem snahy našeho autora byla v roce 1887 první monografie, v níž pojednával přednostně o evoluci v oblasti fauny a flóry, ale nikoli ještě tolik o evolučním vzniku lidského těla.¹² Kniha pochopitelně vyvolala diskusi, ale byť udání se podle jedné formulace v odborné literatuře mělo týkat právě jí, nestala se předmětem vyšetřování ze strany vatikánských institucí.¹³ Ty se přímo zabývaly až druhou, výrazně rozšířenou edicí s pozměněným titulem, v němž nacházíme celou kapitolu věnovanou možnosti evolučního vzniku lidského těla a řešení tohoto problému na bázi tomistického myšlení.¹⁴

---

tvzení, podle něhož český darwinismus v 19. století v zásadě neexistoval, není úplně přesné, nelze tuto svědeckou výpověď hodnotit jako zcela zavádějící. Srov. E. RÁDL, *Dějiny biologických teorií novověku II: Dějiny evolučních teorií v biologii 19. století*, Praha: Academia, 2006, s. 422.

¹¹ „Jinak zůstává pro českou přírodovědu druhé poloviny století příznačným, že se mezi českými biology, s výjimkou L. J. Čelakovského, Fr. Vejvodského a A. Steckera, téměř nikdo nezabýval vývojovými otázkami. ... Nemůže však být sporu o tom, že jednou, i když nikoliv rozhodující příčinou tohoto zjevu byla vědecká autorita v Praze od roku 1831 trvale usedlého francouzského paleontologa, Joachyma Barrande (1799–1883), který se k myšlence evoluce stavěl vysloveně odmítavě.“ F. PRANTL, „Vývoj české botaniky a zoologie v XIX. století,“ in AAVV, *Zdeňku Nejedlému Československá akademie věd*, Praha: Nakl. ČSAV, 1953, s. 477–499, zde 496.

¹² Srov. M. D. LEROY, *L'Évolution des espèces organiques*, Paris: Librairie Accademique, 1887, 198 stran.

¹³ V této věci autor předkládané studie koriguje ne zcela přesné formulace uvedené v Pospíšil, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost*, 2017, s. 184–186. Důvodem této nepřesnosti je formulace in ARTIGAS – GLICK – MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin*, s. 64 – „In point of fact, the denunciation that reached the Index in 1894 referred to the first edition of Leroy's book, not the second revised edition that Brucker reviewed.“ „Ve skutečnosti se udání, které dorazilo na Kongregaci Indexu v roce 1894, týkalo prvního vydání Leroyovy knihy, nikoli druhého, upraveného vydání, které Brucker recenzoval.“ Jak uvidíme níže, obvinění ze strany Kongregace Indexu napadalo druhou verzi předmětné monografie. Srov. ARTIGAS – GLICK – MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin*, s. 67. Na tomto místě se ale, podle našeho soudu zmatečně, tvrdí, že v udání nebylo nic o knize z roku 1887.

¹⁴ Srov. M. D. LEROY, *L'Évolution restreinte aux espèces organiques*, Paris – Lyon: Delhomme et Briguet, 1891, 283 stran většího formátu než první monografie. Kapitola o stvoření lidského těla: srov. s. 239–273.

2. HLAVNÍ UDÁLOSTI PRŮBĚHU VÝŠETŘOVÁNÍ A PROFILACE NÁZOROVÝCH SKUPIN VE VĚCI KŘESŤANSKÉ RECEPCE TRANSFORMISMU, ZEJMÉNA PAK EVOLUČNÍHO VZNIKU LIDSKÉHO TĚLA

Určitě není bez významu, že když otcové dominikáni v roce 1893 začali vydávat periodikum *Revue Thomiste*, objevil se v prvním čísle článek renomovaného autora jménem Ambroise Gardeil (1859–1931),¹⁵ jednoho ze zakladatelů tohoto vědeckého časopisu, který později v roce 1904 patřil mezi iniciátory vědeckého centra francouzských dominikánů v Belgii proslulého pod jménem *Le Saulchoir*.¹⁶ Gardeil se ve zmíněné studii měl vyslovovat ve prospěch katolické recepce evolucionismu a několikrát pochvalně citovat M. D. Leroye. Není tudíž zcela vyloučeno, že jméno věhlasného tomisty bychom mohli zařadit do již poměrně dlouhého výčtu průkopníků. Zároveň můžeme s určitou mírou opatrnosti konstatovat, že Leroyova iniciativa v daném směru asi neměla pouze osobní

¹⁵ Srov. A. GARDEIL, „L'évolutionisme et les principes de S. Thomas,“ *Revue Thomiste* 1 (1893): 27–45. Celé pojednání mělo celkem osm pokračování a při půlroční periodicitě revue vycházelo až do roku 1896.

Ambroise Gardeil vstoupil do Řádu kazatelů v roce 1878. Po dvacet let jako profesor komentoval Tomášovo stěžejní dílo *Summa Theologiae*. Dlouhodobě byl také rektorem teologického studia dominikánů ve Francii. Publikoval v *Revue Thomiste*, v *Dictionnaire de théologie catholique*. Věnoval se zejména apologetice a problematice mystiky, do kteréžto oblasti spadají také jeho klíčová díla: srov. *La crédibilité et l'apologétique*, Paris 1912; *Le doné révélé et la théologie*, Paris 1915; *La structure de l'âme et l'expérience mystique* 1–2, Paris 1927. Srov. M.-D. CHENU, *Le père Ambroise Gardeil, 1859–1931: biographie, bibliographie*, extrait du *Bulletin Thomiste*, octobre 1931. Srov. také J.-B. MONDIN, „Gardeil Ambroise,“ in *týž*, *Dizionario dei teologi*, Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 1992, s. 254.

¹⁶ Základním impulzem k proměně přístupu k tomismu ze strany francouzských dominikánů byla francouzská buržoazní revoluce, která na několik let ukončila oficiální existenci dominikánů ve Francii. Po obnově řádové činnosti už se dominikáni ve Francii cítili jako intelektuální a sociální imigranti. V této nové situaci bylo vcelku pochopitelné, že tito mužové hledali nové cesty, jak oslovovat francouzskou inteligenci a společnost. Srov. M. D. CHENU, *Le Saulchoir: Una Scuola di teologia*, Casale Monferrato: Marietti, 1937, s. 19. V prvních letech dvacátého století se pařížské studium reorganizovalo a bylo přeneseno do Belgie, konkrétně do bývalého cisterciáckého konventu v parku s vrhami, což dalo budově jméno *Le Saulchoir*. Dominikáni shromáždění v této instituci se vyhýbali modernistickým sporům, usilovali však zároveň o hlubokou vnitřní reformu teologie. Prvním ředitelem školy byl již zmíněný Ambroise Gardeil. O významu instituce svědčí také jména osobností, které se zde profilely a působily: Chenu, Congar, Garrigou-Lagrange. Srov. R. GIBELLINI, *La teologia del XX secolo*, Brescia: Queriniana, 1992, s. 173–174.

povahu, neboť do určité míry vyjadřovala postoj, s nímž sympatizoval nejeden dominikánský učenec ve Francii té doby.

Z hlediska historie vztahů mezi dominikány a jezuity asi málokoho překvapí, že druhé vydání předmětné monografie z roku 1891 podrobili nemilosrdné kritice dva jezuité. Joseph de Bonniot SJ (1830–1889),¹⁷ francouzský jezuita, který publikoval práce o vztahu transformismu a víry, jehož názorová orientace, stručně vyjádřeno, se shodovala s výslovně antitransformistickými postoji, jež zaujímali italští jezuité v dané době a vyjadřovali je v periodiku *La Civiltà Cattolica*.¹⁸ Druhým kritikem byl Joseph Brucker SJ (1845–1926),¹⁹ který se narodil ve Wintzenheimu v Alsasku. Posledně uvedený autor psal o biblických otázkách a stavěl se ostře proti smíru mezi evolucí a křesťanským světonázorem, takže i on byl plně v souladu s linií periodika *La Civiltà Cattolica*. Brucker v létě 1894 zaslal obvinění na M. D. Leroye, a právě zde začíná historie procesu, kterou nyní stručně připomeneme.

V první řadě je třeba podotknout, že materiály z vatikánských archivů, které jsou nyní přístupné badatelům až do konce pontifikátu Lva XIII., tedy do roku 1903, týkající se dotyčné kauzy, jsou dobře zpracovány, a proto se dále budeme držet toho, co nám nabízejí naši zahraniční kolegové.²⁰ Předběžně byl posouzením dotyčné knihy pověřen Teofilo

¹⁷ O tomto autorovi pojednává: P. TORT, „Bonniot, Joseph de,“ in týž (ed.), *Dictionnaire du darwinisme et de l'évolution*, Paris: Presses Universitaires de France, 1996; s. 377.

¹⁸ Tyto záležitosti dobře mapuje F. BADIALI, »Vivere una doppia cittadinanza«: *La teologia della creazione nei quaderni de »La Civiltà Cattolica«*, Bologna: EDB, 2013. Proměna výslovně odmítavého postoje vůči evolucionismu se v daném periodiku začala projevovat opatrně až v první polovině čtyřicátých let minulého století. O této problematice pojednáváme v samostatné studii, která ale v době vzniku tohoto příspěvku ještě nevyšla.

¹⁹ Srov. P. TORT, „Brücker, Joseph,“ in týž (ed.), *Dictionnaire du darwinisme*, s. 445. Dlužno podotknout, že se objevují obě verze psaní dotyčného příjmení, tedy jak „Brucker“, tak „Brücker“. Ve francouzských publikacích se ale tento autor podepisoval jako „Brucker“, a proto upřednostňujeme tuto pofrancouzštěnou variantu.

²⁰ Srov. ARTIGAS – GLICK – MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin*, s. 65–123. O případu Leroy titíž autoři ve velmi kondenzované formě hovoří také v publikaci „Darwin and the Vatican: The Reception of Evolutionary Theories,“ in ENGEL – GLICK (ed.), *The Reception of Charles Darwin in Europe I*, s. 413–429, zde 418–419.

Domenichelli OFM, tedy františkán.²¹ Jeho report ze dne 30. srpna 1894 vyzníval vcelku pozitivně a doporučoval, aby dílo nebylo odsouzeno.²²

Dne 13. září 1894 následovalo první přípravné zasedání Kongregace Indexu, kam dorazila Bruckerova denunciac. Po něm se 19. září odehrála první generální kongregace, kde padlo rozhodnutí, že Domenichelliho posudek není vyhovující, a proto byli novým posouzením pověřeni: Luigi Tripepi, ostrý odpůrce smíru s transformismem, a biskup, konzultor Kongregace Indexu, Enrico Fontana. Posledně jmenovaný doporučoval, aby kniha byla dána na Index zapovězených spisů a autor aby byl ostře varován kvůli své neopatrnosti.²³ Tripepiho relace je rovněž zamítavá, nicméně opatrnější. Tvrdí se v ní, že věci Kongregace Indexu není vyslovovat posudek nad transformismem. Zároveň konstatuje politováníhodnou skutečnost, že v řadě zemí se projevuje nezdravá uvolněnost a přílišnost svobody ve věci transformismu, a to i na katolických univerzitách a studijních centrech. Veřejné odsouzení by mohlo vyvolat pohoršení, a proto radí řešit problém do značné míry bez velké publicity.²⁴ Jak vidno, v devadesátých letech se ve věci postoje k transformismu profilovalo nemalé napětí mezi ústředím v Římě a mnoha katolickými učiteli i studijními centry v ostatních evropských zemích, a významnější římsí teologové si to museli stále zřetelněji uvědomovat.

---

²¹ Snad je vhodné konstatovat, že to je prozatím jediný františkán, který se ve sporu o harmonizaci mezi transformismem a křesťanskou vírou projevil taktně ve prospěch daného myšlenkového snažení. Není sice aktivním průkopníkem, nicméně v atmosféře, která panovala tehdy v Římě, byl jeho posudek projevem nemalé odvahy a také solidarity s bratrem dominikánem, vystaveným tlaku ze strany antitransformisticky zaměřených teologů. V tomto smyslu je také třeba mírně korigovat konstatování, že do sporu o evoluční vznik lidského těla výrazněji nevstoupil žádný františkán. Srov. C. V. POSPÍŠIL, „Sv. František z Assisi a evoluční vznik/stvoření člověka, aneb o báječných »čtenářích« knihy stvoření,“ in P. HLAVÁČEK – V. LIŠČÁK – C. V. POSPÍŠIL aj. (ed.), *Fenomén františkánství v interakci s „jinakostí“*, Praha: Filosofická fakulta UK – Filosofie, nakladatelství FÚ AV ČR, 2016, s. 106–123. Jak uvidíme v následující studii věnované belgickému prostředí, jako odpůrce transformismu ještě ve dvacátých letech minulého století vystoupil se svým posudkem proti dílu Henryho de Dorlodota světoznámý milánský františkán Agostino Gemelli, na jehož jméno počátkem devadesátých let minulého století podle osobní zkušenosti autora této studie bratři františkáni z milánského konventu *Sant'Angelo* reagovali ne právě pozitivně, když připomínali jeho kompromitaci související s režimem B. Mussoliniho.

²² Srov. ARTIGAS – GLICK – MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin*, s. 67–72.

²³ Srov. tamtéž, s. 79.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 88.

Po těchto posudcích přišlo na řadu dne 17. ledna 1895 druhé přípravné zasedání Kongregace Indexu. Bylo rozhodnuto, aby byl vypracován další posudek. Evidentně z církevně politických důvodů byl vybrán italský dominikán, odpůrce transformismu Enrico Buonpensiere, jenž ve své zprávě ze dne 21. ledna 1895 ostře napadl vědecký statut transformismu, který označil za vyřízený jak z hlediska filosofie, tak z hlediska empirické vědy.²⁵ Jak vidno, i mezi odpůrci smíru víry s transformismem panovaly nemalé názorové rozdíly.

Druhá generální kongregace se konala 25. ledna 1895. Závěrečný verdikt zavání kompromisem. Kniha je odsouzena, verdikt se však nemá publikovat, aby nevzniklo pohoršení. Autor má být vyzván, aby odvolal a stáhnul knihu z prodeje. O den později, tedy 26. ledna byl sekretář Kongregace Indexu²⁶ přijat na osobní audienci u papeže Lva XIII.,²⁷ který rozhodnutí Kongregace Indexu schválil a dal tak průchod k jeho faktickému uplatnění.

V následné korespondenci mezi Leroyem a Kongregací Indexu docházelo k vyjasňování pozic. Náš autor se u vědomí své odpovědnosti za církevní společenství formálně rozhodnutí vatikánské instituce podřídil, nicméně korespondence mezi ním a Kongregací Indexu pokračovala. V listu ze dne 13. ledna 1902 Leroy opět vyjádřil svou odhodlanost podříditi se,²⁸ nicméně neodpustil si dotaz. Rád by totiž věděl, jestli je

²⁵ Srov. tamtéž, s. 92, 95.

²⁶ V dané souvislosti není bez zajímavosti, že se s vysokou mírou pravděpodobnosti jednalo o italského dominikána Marcolina Cicognaniho OP († 1899). Ten také nejen v tomto případě moderoval činnost zmíněné kongregace. Srov. I. TAURISANO, *Hierarchia Ordinis Praedicatorum*, Romae: Unio Typographica Manuzio, 1916, s. 108, 121.

²⁷ Postoj zaujatý Lvem XIII. i v této kauze je pro nás poněkud záhadnou záležitostí. V roce 1885 totiž spatřilo světlo světa první a následně ihned druhé vydání vynikajícího apologetického díla: F. DUILHÉ DE SAINT-PROJET, *Apologie scientifique de la foi chrétienne*, Toulouse: Lib. de la Société bibliographique, 1885. Na počátku knihy nacházíme děkovný a doporučující list Lva XIII. vztahený k dané monografii a jejímu autorovi. Duilhé přitom připouští možnost, že různé dnešní druhy fauny a flóry Bůh stvořil cestou evoluce. Dekret odsuzující Leroyovu knihu z roku 1891 a tento děkovný list, obé od Lva XIII., se tedy jeví jako výraz do jisté míry odlišných názorových pozic. Odlišný postoj Lva XIII. v obou případech lze s určitou mírou pravděpodobnosti vysvětlit tím, že F. Duilhé v prvním vydání své monografie jednoznačně odmítal evoluční vznik lidského těla, zatímco M. D. Leroy šel v této věci výrazně dále.

²⁸ Srov. ARTIGAS – GLICK – MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin*, s. 115–116. Jelikož své formální podřízení vyjádřil již v dřívějších listech Kongregaci Indexu, není tak docela nesprávné, když o tom informovala *La Civiltà Cattolica* – srov. C. BRICARELLI, „Evoluzione e domma,“ *LCC I* (1899): 34–49, zde 48.

evoluční hypotéza ze strany církve zavržena jako taková, či nikoli.²⁹ Toto upřesnění Leroy potřeboval jako indikaci pro svoji další práci. Nikdy se ale odpovědi nedočkal. Sám dobře věděl, že tomu tak bude, protože ze strany svých protivníků zakusil také nechutnosti, když ho zlovolně označovali za zastávce vyhraněného evolucionismu, kde prý podle nich není dost prostoru pro působení prvotní stvořitelské příčiny. On sám pak v polemikách zcela nepokrytě a také oprávněně označoval tuto zlovolnou dezinterpretaci za pomluvu.³⁰

Vše tedy do jisté míry vyznělo do ztracena, ústřední vatikánská autorita se spokojila s formálním odvoláním, ale dobře věděla, že mnozí francouzští dominikáni své mínění vnitřně nezmění. Leroyovo odvážné počínání také přineslo bohaté plody. Navzdory odsouzení jeho knihy byl tento autor velmi často citován dalšími katolickými teology, zejména pak těmi, kteří se stavěli stále otevřeněji k možnosti evolučního vzniku lidského těla. Na tomto místě je třeba zmínit dalšího věhlasného španělského dominikánského učenice, který svým způsobem kráčel v Leroyových šlépějích, Juana Gonzálese de Arintero (1860–1928).³¹ Ten v roce 1898 vydal své dílo o evoluci a křesťanské filosofii. Darwina přirovnával k Aristotelovi a dnešní úkol smířit víru s evolucí zase vnímal jako paralelu s pokřesťanstvím aristotelismu ze strany Tomáše Akvinského.³² Posledně zmíněnému průkopníkovi budeme věnovat samostatné pojednání. Je rovněž známo, že Leroy svou otevřeností vůči evolucionismu i na rovině antropologie výrazně ovlivnil věhlasného dominikánského (Alberta) Josepha Marie Lagrange (1855–1938), zakladatele slavné *École Biblique*, zejména pak jeho exegezi prvních kapitol Geneze.³³

²⁹ Srov. R. A. MARTÍNEZ, „The Reception of Evolutionary Theories in the Church,” in G. AULETTA – M. LECLERC – R. A. MARTÍNEZ, *Biological Evolution: Facts and Theories. A Critical Appraisal 150 Years After „The Origin of Species”*, Rome: Gregorian Biblical BookShop, 2011, s. 589–612, zde 602–604.

³⁰ Srov. LEROY, „Correspondance au R. P. directeur de la *Revue Thomiste*,” s. 532–35. 534–35. Citováno podle ARTIGAS – GLICK – MARTÍNEZ, *Negotiating Darwin*, s. 63.

³¹ Srov. A. A. LOBO OP, *Padre Arintero: Un domenicano all’inizio dell’opera dell’amore misericordioso*, Roma: Edizioni di San Sisto Vecchio, 2015.

³² Srov. J. T. GONZÁLES DE ARINTERO O.P., *La Evolución y la Filosofía Christiana – La Evolución y la mutabilidad de las especies orgánicas*, Madrid: Librerie de Gregorio del Almo, 1898. První prosté zjištění nám říká, že právě zmíněný autor vícekrát odkazuje na G. Mivarta.

³³ Srov. R. LADOUS, „Le magistère catholique face au progrès scientifique (1870–1914),” in J. R. ARMOGATHE – Y. M. HILAIRE (ed.), *Histoire générale du christianisme*, Rome: PUF, 2010, s. 763–788, zde 773.

Svět se ovšem nedělil pouze na Leroyovy příznivce a odpůrce, jak dokládá naše následující zjištění, protože pravděpodobně většina teologů svobodných od předsudků ponechávala celou záležitost otevřenou dalšímu vývoji. Obecnou zmínku o teozích, kteří se klonili k tezi o vzniku lidského těla vývojem, nacházíme rovněž v české překladové publikaci od F. Duilhého z roku 1897.³⁴ Uváděni jsou výslovně Mivart a Leroy,³⁵ přičemž se konstatuje, že podle těchto autorů vývojem Bůh stvořil tělo, které pak skokově oduševnil, a teprve v tomto okamžiku se z připravěného „předlidského“ těla stalo tělo plně lidské, protože bez lidské duše nelze hovořit o opravdu lidském těle. Právě nastíněná verze Mivartovy teze představuje snahu o eliminaci z věroučného hlediska upřílišněného antropologického dualismu, což odpovídá Leroyově verzi tohoto řešení. Duilhé konstatuje, že Leroy byl vyzván, aby svou tezi o vzniku lidského těla vývojem ještě promyslel, neboť se prý neshoduje s údaji Písma. Podle francouzského apologety je tato nauka církví nikoli zavrhována, nýbrž v jistém ohledu trpěna.³⁶ Duilhé se sám k danému názoru neklonil, nicméně se zdráhal označovat nauku o přímém stvoření lidského těla Bohem za vysloveně zjevenou pravdu víry, proto také považoval za zcela oprávněné, aby se jeho kolegové uvedenou teorií vážně zabývali. Ačkoli Duilhého nemůžeme připočítat mezi přímé průkopníky Mivartovy teze, přece jenom u něho shledáváme v tomto směru poctivou toleranci a určitou metodologickou otevřenost vůči zmíněnému způsobu řešení dotyčného problému.³⁷ Vystává ještě otázka, ze kterého vydání tato pasáž pochází, protože dílo mělo ve francouzštině celkem 4 edice.³⁸

³⁴ Srov. F. DUILHÉ DE SAINT-PROJET, *Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních*, přeložil A. Podlaha, Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a Nakl. V. Kotrba, 1897. Kniha svým výrazně otevřeným přístupem k přírodním vědám sehrála výraznou roli v českém katolickém prostředí a pochopitelně ovlivnila nejednoho českého apologetu.

³⁵ Duilhé ještě uvádí jistého učeného řeholníka jménem Delsaux, který se klonil k přijetí evoluční koncepce stvoření živých organismů (srov. tamtéž, s. 223–224). Pravděpodobně se jedná o Josepha Delsauxe (1828–1891). Řeč je ale o evoluci v oblasti fauny a flóry, nikoli o evolučním vzniku lidského těla, nicméně vzhledem k situaci v Itálii a Francii je třeba i tohoto autora začlenit mezi průkopníky katolické recepce evolucio-

nismu.

³⁶ DUILHÉ, *Apologie*, s. 245–246.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Srov. F. DUILHÉ DE SAINT-PROJET, *Apologie Scientifique de la Foi Chrétienne*, 2. vyd., Paris: Librairie De la Société bibliographique; Toulouse: Éd. Privat, 1885. Zde se pochopitelně zmínka o dané záležitosti nenachází. A. Podlaha v předmluvě k českému překladu podotýká, že pracoval na převodu francouzského textu podle třetího vydání. F. Duilhé o tom dobře věděl, neboť on sám dal své dílo k dispozici českým kolegům, a proto pře-

Vzhledem ke zmínce o Leroyovi by ale mělo být jasné, že Duilhé mohl tuto pozici zaujmout až po roce 1891, respektive spíše po roce 1895, kdy bylo uvedeno do pohybu vyšetřování, vše tedy jasně ukazuje na čtvrté vydání z roku 1897.

3. STRUČNÁ ANALÝZA MONOGRAFIE:

**M. D. LEROY, *L'Évolution restreinte aux espèces organiques*,
PARIS – LYON: DELHOMME ET BRIGUET, 1891**

Ještě předtím, než se ponoříme do četby díla, musíme věnovat pozornost doporučením k vydání a imprimatur, protože zmíněné údaje jednak vypovídají o širším vědecko-společenském a ekleziologickém statu díla, jednak nám poodhalují další jména těch, kdo zastávali obdobné mínění jako náš autor, a proto je můžeme v jistém ohledu zařadit mezi průkopníky katolické recepce evolucionismu, ba dokonce možnosti evolučního původu lidského těla.

3.1 Předmětná monografie jako výraz otevřeného tomismu francouzských dominikánů v osmdesátých a devadesátých letech 19. století

Velmi důležité informace se nacházejí hned v úvodní partii díla. Nejprve narážíme na dva listy, v nichž odborníci doporučují vydání první verze díla z roku 1887. První pochvalný dopis sepsal dne 9. února 1886 profesor geologie z Katolického institutu v Paříži M. de Lapparent.³⁹ Druhý je z pera doktora teologie a kazatele v Notre Dame v Paříži, otce dominikána Jacques Marie Louis Monsabrého (1827–1907),⁴⁰ který svůj

---

kladatele kontaktoval, aby mu poskytl dodatky ke čtvrtému vydání, které ve francouzštině ještě nevyšlo, a tak edice v naší mateřštině vlastně spatřila světlo světa ve formě čtvrtého vydání současně s originální verzí. Srov. dále F. DUILHÉ DE SAINT-PROJET, *Apologie Scientifique de la Foi Chrétienne*, 4. vyd., Paris: Libraire Ch. Posseilgue Rue Cassette 15; Toulouse: Libraire éd. Privat Rue des Tourneurs 45, 1897.

³⁹ Srov. LEROY, *L'Évolution restreinte*, s. I–II.

⁴⁰ Jednalo se v té době famózního kazatele nejenom v Notre Dame, protože promlouval snad ve všech větších francouzských a belgických městech.

list sepsal dne 7. června 1886.⁴¹ Sám Leroy pak doplňuje, že vydání z roku 1891 představuje přepracovanou a zejména výrazně doplněnou monografii z roku 1887. Na první pohled je jasné, že toto rozšíření je opravdu výrazné, neboť první edice měla 198 stran, zatímco toto nové vydání 283 stran. Vcelku pochopitelně tudíž stačí, když zaměříme svou pozornost na podobu předmětné monografie z roku 1891 a první verzi díla z roku 1887 ponecháme stranou.

Následují závěry dvou posudků druhé verze monografie, které konstatují, že kniha neobsahuje nic, co by se přičilo víře a mravům, a že v ní není nic bludného. Jedná se o posudky dvou doktorů teologie (*maître*) Fr. Ant Villarda a Fr. Reg. Beaudoina, tedy dvou dominikánů, ze dnů 8., respektive 10. září 1890. Pod těmito konstatováními o bezbludnosti díla nacházíme imprimatur udělené od Fr. Thomase Bourgeoise, priora provincie francouzských dominikánů. Tyto údaje potvrzují to, co jsme řekli výše, totiž že vydání knihy nebylo rozhodně zcela soukromou akcí našeho autora, nýbrž v jistém slova smyslu výrazem smýšlení širšího kruhu francouzských dominikánů. Z uvedeného důvodu také jména všech, kdo napomohli k edici předmětného díla, zvýrazňujeme jako další potenciální průkopníky možnosti katolické recepce evolučního vzniku lidského těla. Jelikož tito odborníci velmi dobře znali názorovou situaci v rámci tehdejší katolické církve a zejména pozice zastávané nejen italskými jezuiti kolem *La Civiltà Cattolica*, ale také vatikánskými institucemi, i z jejich strany se jednalo o projev nemalé odvahy.

Z konstatovaného můžeme vyvodit, že není tomismus jako tomismus, protože i nesmlouvaví odpůrci evolučního vzniku lidského těla se rovněž prohlašovali za následovníky Tomáše Akvinského. Podle toho, co již víme na základě řady jiných studií, můžeme konstatovat, že názorové rozdělení v postoji katolických myslitelů vůči evoluci v oblasti fauny a flóry, zejména pak v oblasti vzniku – stvoření člověka existovalo nejenom na ose Řím – mimoitalská studijní centra, případně na ose některých francouzských dominikánů – určité křídlo jezuitských teologů a filosofů. Víme dokonce, že demarkační linie procházela i lidským nitrem nejednoho myslitele, a proto nejsou v dané době výjimkou výrazné proměny postojů. Zastánci jednoho i druhého mínění se nacházeli rozeseți po celém katolickém světě té doby.

⁴¹ Srov. LEROY, *L'Évolution restreinte*, s. III–V.

Dlužno ještě podotknout, že je třeba se varovat předjímavých soudů, protože ten, kdo byl otevřený určité formě křesťanské recepce evolucionismu, ještě nemusel být v každém ohledu „pokrokový“ a naopak. I dnes vidíme, že konkrétní teolog nebo filosof je v některých důležitých otázkách spíše konzervativnější, zatímco v jiných více méně otevřený vlastní době. Zkrátka a dobře jednoduché nálepkování není cestou ke spravedlivé interpretaci postojů jak myslitelů dávno zesnulých, tak těch dnešních.

3.2 Celková struktura předmětné monografie

Ve vlastním Leroyově úvodu⁴² se dozvídáme, že otázka evolučního vysvětlování původu biologických druhů v oné době vyvolávala ostré diskuse nejen v přírodovědeckých kruzích, ale také v teologickém prostředí. Francouzský dominikán přirovnává evolucionismus, nikoli darwinismus ve vyhraněném slova smyslu, k případu Galilea Galileiho. Na základě této historické analogie pak správně a do jisté míry prorocky předjímá budoucí výsledek daného sporu. Následně pak konstatuje, že v první verzi díla nebyl zcela jasný, a tak nyní děkuje za kritiky, které mu pomohly jeho vlastní teze precizovat.

Určitě nás nepřekvapí, že v první kapitole⁴³ Leroy ostře odmítá ateistickou verzi evolucionismu. Křesťan prostě nemůže přijmout, že život a jeho vzestup by pouze dílem náhody, protože teistická interpretace daných faktů v tom všem vidí způsob, jakým Stvořitel používal ke svému dílu druhotné, stvořené příčiny. Autor jasně rozlišuje transformismus a jeho specifickou podobu, jíž je darwinismus, což vzhledem k situaci ve vědeckém světě tehdejší Francie nepřekvapuje. Jsou uváděna jména řady přírodovědců jako například: Buffon, Lamarck, Etienne Geofrey Saint-Hillaire, Milne Edwards, Agassiz.⁴⁴ Zároveň se vysvětluje, co znamená výraz „l'évolution restreinte“ (limitovaná evoluce). Leroy tímto výrazem prostě míní aplikaci evolučního modelu pouze na tvory nižší než člověka.⁴⁵

⁴² Srov. LEROY, *L'Évolution restreinte*, s. 1–3.

⁴³ „L'Évolution athée. Réfutation“ – „Ateisticky pojmávaná evoluce. Odmítnutí“. Srov. tamtéž, s. 4–30.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 8–9.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 10.

Následující kapitoly pojednávají z různých hledisek o evoluci v oblasti fauny a flóry. Ve druhé kapitole⁴⁶ se pomocí argumentů, které již známe z mnoha jiných podobně zaměřených spisů z oné doby, dokládá, že v evoluční koncepci nemusíme shledávat jen rozpor s údaji zjevení a s interpretacemi první kapitoly Geneze ze strany církevních otců. Třetí kapitola⁴⁷ hovoří o evoluci z hlediska filosofie, čtvrtá⁴⁸ pak představuje tehdejší debaty o transformismu v dobových přírodovědeckých kruzích. Pátá⁴⁹ pokračuje ve stejném tématu, když se zabývá námitkami proti variabilitě druhů. V šesté hlavě⁵⁰ se vyhodnocují údaje dobové paleontologie. Sedmá část⁵¹ monografie obsahuje kritický přístup k Darwinově hypotéze přirozeného výběru. Osmá⁵² pojednává o obtížích evolučního modelu spjatých s nedostatkem jasných dokladů. V deváté hlavě⁵³ se hovoří o poměru mezi evolucí a mezidruhovým křížením. Konečně desátá kapitola⁵⁴ se zabývá otázkou poměru evoluce k lidskému tělu, a právě na tuto partii se pochopitelně podrobněji zaměříme v následujícím pododdílu. Kniha končí celkovým závěrem, v němž autor znovu opakuje svá stanoviska ohledně možnosti evolučního procesu, na jehož konci se objevuje člověk.⁵⁵

Ještě předtím, než se začteme do poslední kapitoly Leroyovy monografie z roku 1891, podtrhneme jednu důležitou skutečnost, která z našeho dosavadního zjišťování poměrně jasně vyplývá. První vydání

⁴⁶ „L'évolution restreinte et la Foi“ – „Limitovaná evoluce a víra“. Srov. LEROY, *L'Évolution restreinte*, s. 30–50.

⁴⁷ „L'évolution restreinte et la Philosophie“ – „Limitovaná evoluce a filosofie“. Srov. tamtéž, s. 51–68.

⁴⁸ „L'évolution restreinte et les faits actuels“ – „Limitovaná evoluce a současné výdobytky [vědy]“. Srov. tamtéž, s. 51–69.

⁴⁹ „La variabilité et ses barrières“ – „[Druhová] variabilita a její překážky“. Srov. tamtéž, s. 94–120.

⁵⁰ „L'évolution restreinte et la Paléontologie“ – „Limitovaná evoluce a paleontologie“. Srov. tamtéž, s. 121–158.

⁵¹ „Examen des objections, la sélection naturelle, l'hypothèse“ – „Zkoumání námitek proti hypotéze přirozeného výběru“. Srov. tamtéž, s. 159–196.

⁵² „Difficultés, absence faits, lacunes, persistance des types inférieurs“ – „Problémy, nedostatky faktických dokladů, mezery, přetrvávání nižších typů“. Srov. tamtéž, s. 197–220.

⁵³ „L'évolution restreinte et la l'hybridation“ – „Limitovaná evoluce a křížení“. Srov. tamtéž, s. 221–329.

⁵⁴ „L'évolution restreinte et le corps de l'homme“ – „Limitovaná evoluce a lidské tělo“. Srov. tamtéž, s. 239–273.

⁵⁵ „Résumé“. Tamtéž, s. 274–283.

z roku 1887, v němž se o možnosti evolučního vzniku lidského těla ještě nehovoří, bylo sice napadáno odpůrci transformismu, nicméně nenásledovalo udání adresované do Vatikánu. Je tudíž zřejmé, že takovýto způsob uvažování byli odpůrci evolučního vzniku – stvoření člověka ještě ochotni tolerovat, a proto vše zůstalo jen na rovině polemické kritiky. Jakmile však dotýčný autor začal hovořit o možnosti evolučního vzniku lidského těla, docházelo v některých případech k denunciaci u příslušných vatikánských grémií. Proto také první verze Leroyova díla nebyla podrobena šetření ze strany Kongregace Indexu, zatímco kvůli oné druhé byl tak říkajíc oheň na střeše. S řečeným souvisí také to, že – pokud je nám známo – za pozitivní stanovisko k možnosti smířit katolickou víru s evolucí v oblasti fauny a flóry nebyl vatikánskými kongregacemi v námi sledovaném období (1871–1910) nikdo vyzýván k odvolání a ke stažení díla z prodeje. Tím se opět potvrzuje, že je skutečně opodstatněné, když v našem hledání průkopníků v letech 1871–1910 velmi zřetelně rozlišujeme evoluci v oblasti květeny a zvířeny na jedné straně a její aplikaci na rovině antropologie na straně druhé.

3.3 Leroyova teze o (ne)možnosti evolučního vzniku – stvoření lidského těla

Hned na začátku desáté kapitoly své knihy z roku 1891 francouzský tomista poznamenává, že otázka limitované evoluce je nevyhnutelně úzce spjata s tajemstvím vzniku lidského těla,⁵⁶ čímž vlastně potvrzuje to, co razili odpůrci evolučního vzniku lidského těla, a proto též evoluce v oblasti květeny a zvířeny koncentrovaní kolem periodika *La Civiltà Cattolica* (= LCC), podle nichž přijetí evoluce na poli fauny a flóry je jenom předposlední krok k přijetí teze o evolučním vzniku lidského těla.⁵⁷ Logika věci by ovšem nyní velela, aby se Leroy po celé velmi namáhavé a propracované obhajobě slučitelnosti evolučního vzniku rostlinných a živočišných druhů s křesťanskou vírou alespoň nějakým způsobem

⁵⁶ „Comme nous l'avons remarqué, la question de l'origine de l'homme est intimement associée à celle de l'évolution.“ – „Jak jsme již naznačili, otázka původu člověka je úzce spjata s problematikou evoluce“. LEROY, *L'Évolution restreinte*, s. 239.

⁵⁷ SROV. G.-B. PIANCIANI, „Cosmogonia. Della origine a della unità della specie umana,“ LCC I (1861): 165–187, zde 167. Tímto autorem nastavená strategie pak byla až do prvních desetiletí dvacátého století typická pro všechny, kdo o daném tématu v LCC psali.

otevřel možnosti vzniku lidského těla cestou transformace z těla určitého živočišného druhu.

Podle Leroye materialisté tvrdí, že člověk je pouze tělesná bytost, v níž není nesmrtelná duše stvořená přímo Bohem.⁵⁸ Následuje představení křesťanské nauky o lidské duši spjaté s obhajobou její faktické existence.⁵⁹ Francouzský dominikán nás ale poněkud vyvádí z míry, když konstatuje:

... podle učení víry ... lidské tělo nepochází z živočišného, neboť je důsledkem přímého Stvořitelova zásahu. Je třeba říci, že toto učení víry vyplývá z Písma svatého, z učení otců, z rozhodnutí církve a z teologie...⁶⁰

Leroy hraje naprosto poctivě, a proto konstatuje to, co je v přímém rozporu s jím avizovanou souvislostí mezi evolucí v oblasti fauny a flóry a původem lidského těla. Zkrátka a dobře to, k čemu směřuje od počátku své monografie, naráží na Písmo, otce,⁶¹ učení církve i na mínění teologů. Dramatická zápleтка je na světě a čtenář si nyní může lámat hlavu, jak se s touto na první pohled neřešitelnou situací autor vyrovná.

Francouzský dominikán postupuje tak, že nejprve podrobně představí učení Tomáše Akvinského o lidské duši, která je podstatnou formou lidského těla. Materie je vzhledem k podstatné formě zcela pasivní, a proto právě duše jako forma rozhoduje o celé lidské přirozenosti. Z uvedeného důvodu vpravdě lidské tělo nemůže pocházet z těla nějakého živočicha, protože by to implikovalo teologicky a filosoficky nesmyslnou proměnu duše živočišné v duši lidskou.⁶² Leroy velmi konsekventně tvrdí, že neživé tělo před vlitím lidské duše ze strany Boha, o němž se hovoří v Gn 2,7, ještě nemohlo být opravu lidským tělem.⁶³

Jestliže ale Bůh stvořil lidské tělo z již stvořené materie a jestliže před vlitím lidské duše se nemohlo jednat o lidské tělo, pak se otevírají dvě

⁵⁸ Srov. LEROY, *L'Évolution restreinte*, s. 240.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 240–256.

⁶⁰ „... dans l'enseignement religieux ... non, le corps de l'homme ne dérive pas de l'animalité; il est le produit d'une intervention directe du Créateur. L'enseignement religieux, nous avons dit, se puise à quatre sources: les Saintes Ecritures, les Pères, les décisions de l'Eglise, la théologie...” Tamtéž, s. 257.

⁶¹ Tak zvaný *consensus patrum* nemusí být limitován pouze na církevní otce v chronologickém slova smyslu, protože se může jednat také o všechny pravověrné biskupy v dějinách církve a renomované představitele teologického myšlení.

⁶² Srov. tamtéž, s. 259–260.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 261.

možnosti: buď byl substrát, z něhož vlitím nesmrtelné duše bylo stvořeno lidské tělo, utvořen přímo Bohem z prachu země, anebo Stvořitel využil k jeho vzniku druhotných příčin cestou evoluce ve formě určitého předlidského živočicha, do něhož pak vlil duši, a tak stvořil celého člověka jak po duchovní, tak po tělesné stránce zároveň. Hovořit o lidském těle bez lidské duše jako jeho podstatné formy totiž v tomistickém systému nedává smysl.

... podle první možnosti onen substrát obdržel tento tvar a tuto duši přímo z ruky Boží bez toho, že by musel projít zrozením z nějaké předchozí animální formy, naproti tomu podle druhé možnosti onen *substrát* zaměřený k tomu, aby obdržel nesmírně vzácný poklad nesmrtelné duše, je skutečným výtvorem Božím, který však vznikl díky spolupůsobení druhotných příčin, tj. cestou evoluce.⁶⁴

Leroy je filosoficky důsledný a také velmi opatrný. Ví velmi dobře, že základní problém Mivartovy teze,⁶⁵ mimochodem jméno tohoto autora jsme v knize francouzského dominikána nespatriili ani jednou, je právě její implicitní dualismus, pročez se dostává do rozporu s naukou o duši jako podstatné formě lidského těla. Důsledná aplikace daného filosofického principu, který je mimochodem vhodným vyjádřením nedualistického pojmání člověka v Písmu, ovšem otevírá možnost stvoření lidské-

⁶⁴ „... l'une est que le limon aurait été façonné et animé par la main de Dieu directement, ou du moins sans passer par la filière d'une forme animale antérieure quelconque, l'autre voudrait, au contraire, que le *substratum* destiné à recevoir le précieux trésor de l'âme immortelle, soit l'ouvrage de Dieu à la vérité, mais par l'entremise des causes secondes, c'est-à-dire au moyen de l'évolution.“ Tamtéž, s. 267.

⁶⁵ V českém prostředí na konci 19. a v počátcích 20. století se velku dobře vědělo, že původcem „katolické verze“ teze o vzniku lidského těla cestou evoluce a o přímém a zároveň skokovém oduševnění tohoto těla ze strany Stvořitele byl anglický lékař a přírodovědec St. George Jackson Mivart (30. 11. 1827 Londýn – 1. 4. 1900 Londýn), který v roce 1871 vydal svou vlastní monografii, již oponoval v témže roce vydané Darwinově knize o vzniku člověka cestou evoluce. Srov. G. J. St. MIVART, *On the Genesis of Species*, London: Mac Milland and co., 1871. Pokud se jedná o životní osud a dílo G. J. Mivarta, nezbyvá než na tomto místě odkázat na specializovanou literaturu: Srov. např. J. W. GRUBER, *A Consciousness in Conflict: The Life of St. George Jackson Mivart*, New York: Columbia University Press, 1960; M. CLIFTON, *A Victorian Convert Quintet: Studies in the Faith of Five Leading Victorian Converts to Catholicism from the Oxford Movement*, London: Saint Austin Press, 1998; J. W. GRUBER, „Mivart, George Jackson, st.“ in B. L. MARTHALER (ed.), *New Catholic Encyclopedia* 9, Washington D.C.: Catholic University of America, 2003, s. 746–747. Srv. také D. OPATRNÝ, „Katolický evolucionista St. George J. Mivart o původu lidského těla a duše,“ *Studia theologica* 19, č. 1 (2017): 127–141.

ho těla vdechnutím nesmrtelné duše do substrátu připraveného evolucí. Nauka o bezprostředním stvoření lidského těla Bohem by se pak dala harmonizovat s tím, co tvrdí evolucionistická biologie a zoologie. Na dalších stránkách pak Leroy obhájí slučitelnost této hypotézy s údaji Geneze a s míněními otců.

V závěru celé knihy Leroy opakuje, že lidská duše rozhodně nemohla vzniknout cestou evoluce. Totéž platí o lidském těle, které se stává samo sebou až v okamžiku sjednocení se svou podstatnou formou, jíž je nesmrtelná duše. Substrát pro vytvoření lidského těla cestou oduševnění mohl pocházet přímo z neživé materie, mohl ale být také Bohem připraven pomocí druhotných příčin cestou evoluce.⁶⁶

Proč náš autor zůstává tak důsledně na rovině možnosti? Nezapomínejme na to, že v roce 1891 paleoantropologie ještě zdaleka neposkytovala tak spolehlivé a četné údaje, aby to jasně hovořilo ve prospěch evolučního vzniku lidských bytostí. Druhým důvodem byla evidentně opatrnost, protože se jednalo o tezi odvážnou, ba provokativní. Vědělo se také dobře, že s aplikací Mivartovy teze měli autoři v minulosti nemalé obtíže.

ZÁVĚR – PŘÍNOSY TÉTO STUDIE A AKTUALITA LEROYOVY TEZE

Jistě nebude sporu o tom, že předložená studie o M. D. Leroyovi představuje novum v oblasti české katolické teologie, nicméně v řadě jednotlivostí přináší i obohacení a upřesnění na mezinárodní rovině. Výčet těchto přínosů zároveň bude vhodně rekapitulovat obsah předloženého příspěvku.

Historicky se nám na základě archivních materiálů podařilo upřesnit místo a přesné datum Leroyova vstupu do řádu a jeho prvních řeholních slibů, kterýžto údaj v často citované monografii od Artigase, Glicka a Martíneze schází. Mnohem podstatnější je však zjištění, že Leroy nebyl osamělým běžcem. Upozornili jsme totiž na celou řadu Leroyových příznivců, které lze s vysokou mírou pravděpodobnosti zařadit do širšího okruhu průkopníků akceptace evolučního vzniku lidského těla ze strany křesťanského myšlení. Konstatovali jsme dále, že mezi poměrně vyhraněným antitransformismem římských teologů a vatikánských grémií

---

⁶⁶ Srov. LEROY, *L'Évolution restreinte*, s. 281–282.

na jedné straně a mnoha katolickými studijními centry v mimoitalských krajinách na přelomu 19. a 20. století panovalo nemalé názorové napětí, jak to dokládá Tripepiho posudek na Leroyovu knihu.

Další přínos se týká na první pohled záhadných postojů papeže Lva XIII., který sice v osmdesátých letech předminulého století zaslal pochvalný list F. Duilhému za jeho výkon ve vynikající apologii křesťanské víry na základě přírodních věd, nicméně v lednu 1896 podepsal návrh Kongregace Indexu na postih M. D. Leroye. Ve skutečnosti se ale o žádném rozporu nedá hovořit, neboť Duilhé v roce 1885 na rozdíl od Leroye nepropagoval evoluční vznik lidského těla. Tím se opětně potvrzuje naše zjištění, podle něhož v námi sledovaném (1871–1910) období nebyl vatikánskými grémii vyšetřován žádný katolický autor, který se otevíral evolučnímu vzniku druhů v oblasti fauny a flóry. Postih se týkal pouze a výlučně těch, kdo začali hovořit o možnosti evolučního vzniku lidského těla. Rozlišování obou rovin akceptace evolucionismu je tedy v oblasti dějin teologie nejenom správné, nýbrž také metodologicky zcela opodstatněné.

Velmi důležité je naše zjištění, o němž zatím nemá světová literatura ani ponětí, že ve čtvrtém vydání z roku 1897 F. Duilhé nepřijímá přímé stvoření lidského těla Bohem jako zjevenou pravdu víry. Ačkoli se nekloní k evolučnímu vzniku lidského těla, zastává se práva kolegů teologů na to, aby mohli v daném směru bádát. Tím se dokládá, že svět katolických teologů nebyl v tomto choulostivém období rozdělen pouze na příznivce a odpůrce možnosti evolučního vzniku – stvoření lidského těla. Existoval totiž také zřejmě velmi početný rozumný střední proud, který vyčkával na další přínosy ze strany paleoantropologie a prozatím v dané otázce nezaujímal ani jednu z krajních názorových pozic, nicméně zároveň odmítal pronásledování těch, kdo v tomto směru průkopnický hledali nové cesty.

Autora této studie osobně velmi překvapilo odhalení jediného představitele Řádu menších bratří, Teofila Domenichelliho OFM, který vstoupil do dané kontroverze takovým způsobem, že ho můžeme zařadit mezi umírněně podporovatele harmonizace mezi evoluční koncepcí vzniku živočišných a rostlinných druhů i lidského těla s katolickou vírou. Na žádné jiné nositele františkánské spirituality, který by se v námi sledovaném období takto pozitivním způsobem názorově profiloval, jsme bohužel na rozdíl od otců dominikánů a jezuitů nenarazili.

Odborníky z oblasti dějin české přírodovědy by mohlo zaujmout naše zjištění podobnosti mezi českým a francouzským prostředím posledních desetiletí 19. století v zaujímání velmi opatrného postoje vůči darwinismu. Jedním z nositelů této paralelnosti byl velmi pravděpodobně J. Barrande, který v Praze nejen působil, ale měl zde také nemalý vědecký vliv.

Poslední konstatování se týká aktuality Leroyovy teze. Není tajemstvím, že Jan Pavel II. se v osmdesátých a devadesátých letech minulého století vyslovil pozitivně o evoluci a o možnosti evolučního vzniku člověka, přičemž podtrhoval ontologický skok mezi živočichem a prvními lidmi. Nejenom na základě papežských proslovů, ale mnohem spíše díky řadu desetiletí trvající takto laděné výuce na teologických školách dnes naprostá většina absolventů teologických fakult po celém světě zastává mínění, které je velmi podobné původní formě Mivartovy teze. Často, ba zpravidla se ale zapomíná na vážný teologický problém, který tkví v implicitním dualismu mezi duší a tělem spjatém s daným řešením. M. D. Leroy nabízí velmi inteligentní alternativu, jak se tomuto napětí mezi „ontologickým skokem“ a dogmatem o lidské duši jako podstatné formě těla inteligentně vyhnout.

François Maria Dalmace Leroy O.P. (1828–1905): a Pioneer in the Catholic Acceptance of the Evolutionary Origin of the Human Body

Keywords: Evolution; Origin of Man; Darwinism; Theology of Creation; History of Theology; Exegesis; the Old Testament; the Book of Genesis

Abstract: This study presents the life and work of the French Catholic theologian M. D. Leroy (1828–1905) regarding the issue of the evolutionary origin of humans. His book, published in 1891, met with harsh reactions from the side of transformism opponents, after which it was followed by the process of the Sacred Congregation of the Index. The work was condemned and the author was reprimanded. Leroy formally submitted himself to the Congregation's decision. The implicit dualism was the basic problem of the so-called Mivart thesis. Leroy claims that the human body can be called human, if the body is united with its essential form only, ergo its immortal soul. By means of the evolution, the creator could prepare a certain pre-human species, the substrate of the creation of a human body by the infusion of the immortal soul. The study by Leroy contains a number of new elements: an explanation of the apparently contradictory attitudes of Pope Leo XIII, a reference to the views of the remarkable French apologist F. Duilhé. Although he did not accept Leroy's point of view, he did take sides on the right for liberal research in this area for Catholic theologians in 1897. There are essential links of the detection in between, as

to what was the French and Czech natural science point-of-view in relation to Darwinism at this period. Leroy's thesis is still relevant as it corrects the implicit dualism in the area of anthropology, which is implicitly presented in the widespread solution of the Catholic world today. The human body, in his view, came into being through evolution and was provided with a human soul at a certain moment.

Prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D.
Katedra systematické teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
cpospisil@volny.cz